

الله
يَعْلَمُ
أَحْمَدَ

نمايندگى المصطفى ﷺ در روسие

عنوان و نام پدیدآور: اسلام در سنپترزبورگ / تاليف گروهی از نويسندگان؛ با سرپرستي دز خيرالدينوف؛ مترجم مهناز نوروزي.

مشخصات نشر: قم : مرکز بين المللی ترجمه و نشر المصطفى ﷺ، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهري: ۱۰۰ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۲۹-۰۲۰-۳

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

موضوع: اسلام -- روسیه -- سنپترزبورگ -- تاریخ

موضوع:

Islam -- Russia (Federation) -- Saint Petersburg -- History

شناسه افروده: خيرالدينوف، دمیرزینیورویچ، ۱۹۷۲ - م.

شناسه افروده: نوروزی، مهناز، ۱۳۶۰ - ، مترجم

شناسه افروده: جامعه المصطفى ﷺ العالمية.

مرکز بين المللی ترجمه و نشر المصطفى ﷺ

رده بندی کنگره: BP15/6 ۱۳۹۵

رده بندی دیوی: ۲۹۷/۹۱۴۷

شماره کتابشناسی ملی: ۴۲۷۱۱۹۱

اسلام در سن پترزبورگ

تألیف:

به همت گروهی از نویسندهای
به سرپرستی د. ز. خیرالدینوف

مترجم:

مهناز نوروزی

مركز بين الملل
ترجمة و نشر المصطفى

اسلام در سن پترزبورگ

تألیف: به همت گروهی از نویسندها به سرپرستی د. ز. خیرالدینوف

مترجم: مهناز نوروزی

چاپ اول: ۱۳۹۵ / ۱۴۳۷

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

● چاپ: نارنجستان ● قیمت: ۴۶۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۳۰۰

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

مراکز فروش:

ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، بیش کوچه ۱۸۷

تلفن: ۰۲۵ ۳۷۸۳۹۳۰۵ - ۹ تلفکس: (داخلی) ۰۲۵ ۳۷۸۳۹۳۰۵/۱۰۵

ایران، قم، بلوار محمدامین، سه راه سalarیه. تلفن: ۰۲۵ - ۳۲۱۳۳۱۰۶

ایران، قم، مجتمع ناشران، طبقه سوم واحد ۳۰۸. تلفن: ۰۲۵_۳۷۸۴۲۴۰۲

pub.miu.ac.ir miup@pub.miu.ac.ir

https://telegram.me/pub_almostafa

با سپاس از دست‌اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

● مدیر انتشارات: مرتضی محمدعلی نژاد شانی

● مدیر تولید: جعفر قاسمی اهری

● ناظر نظری: محمدباقر شکری

● ناظر گرافیک: مسعود مهدوی

● ناظر چاپ: نعمت‌الله بزادی

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فرا روی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که همه به نوعی برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای‌بندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این‌رو مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و عمق و اصالت اندیشه‌های ناب، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت تمامی بنیان‌گذاران این شجره طیّه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی رهبر اسلام و مقام معظم رهبری (دام ظله العالی) می‌باشد.

«جامعة المصطفى علیه السلام العالمية» برای تحقق این رسالت خطیر و در مسیر نشر معارف ناب محمدی علیه السلام «مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام» را تأسیس کرده است.

اثر حاضر با عنوان اسلام در سن پترزبورگ حاصل پژوهش گروهی از

محققان به سرپرستی جناب آقای دمیر زین یوراویچ خیرالدینوف، با ترجمه سرکار خانم مهناز نوروزی (عضو هیأت علمی دانشگاه علامه طباطبائی) کوششی است در به ثمر رساندن گوشه‌ای از این اهداف متعالی.

در پایان لازم می‌دانیم تلاش همه عزیزانی را که در نشر این کتاب سهمی داشته‌اند، سپاس گوارده، ارباب فضل و معرفت را به یاری بخوانیم تا ما را از دیدگاه‌های سازنده خویش بهره‌مند سازند.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

فهرست

سخن هیأت تحریریه.....	۲۵
اولین هنگ پیاده نظام مسلمان فنلاند.....	۳۱
روز با پیامبر گرامی (سن پترزبورگ، دیلیا، ۲۰۰۸)	۳۶۵
عین الدین ابوباقرف.....	۳۲
ابویف امیر ابراهیموویچ (امام امین)	۳۳
افشاروف آقاسی بیک (گاهی در مدارک و اسناد - الکساندر الکساندروروویچ) و (متولد ۲۵ سپتامبر ۱۸۳۳ و متوفی پس از سال ۱۹۰۳)	۳۴
دریاسالاری (اداره نیروی دریایی) و مسلمانان تاتار در ربع اول قرن ۱۸.....	۳۵
آذربایجانی‌ها؛ جماعت آذربایجانی در سن پترزبورگ	۳۹
آذربی.....	۵۱
چاپخانه آسیا در سن پترزبورگ	۵۱
"دپارتمان آسیا" وزارت امور خارجه	۵۴
عزیز بیک، مشادی عظیم بیک اوغلی (۱۸۷۶ - ۱۹۱۸)	۵۷
آکثرود، عبدالله	۵۸
علوی، عبدالله (۱۹۰۳، پسکنت - ۷ ژانویه ۱۹۳۱، سمرقند)	۵۸
الکساندر اول و مسلمانان. الکساندر اول (۱۷۷۷، سن پترزبورگ - ۱۸۲۵، تاگانروک) ...	۵۹
الکساندر دوم و مسلمانان. الکساندر دوم (۱۸۱۸، مسکو - ۱۸۸۱، سن پترزبورگ).....	۶۱
الکساندر سوم و مسلمانان. الکساندر سوم (۱۸۴۵، سن پترزبورگ - ۱۸۹۴، لیوادیا، کریمه).....	۶۲

علیف اریس خان سلطان گیری (۳۰ آوریل ۱۸۵۵، ناحیه تور - ۱۹۲۰، گروزنی).....	۶۳
علیخانوف - آوارسکی مقصود (۲۳ نوامبر ۱۸۴۶ - ۳ ژوئیه ۱۹۰۷).....	۶۶
آلکین الیاس (ایلیاس) سعید گیریویچ (۱۹۳۷ - ۱۸۹۵).....	۶۹
آلکین سعید گیری شاهی احمدوویچ (۱۶ ژوئیه ۱۸۶۷ - ۱۹۱۹، قازان).....	۷۱
النون بایف علی اکبر	۷۵
الفتوحات المکیه (فتوات مکیه) (سن پترزبورگ، ۱۹۹۵).....	۷۶
المواص محمد.....	۷۷
المنبر (تربیون).....	۷۸
الفتح	۷۸
الفتح	۷۹
عمل	۷۹
امان الله خان (۱ ژوئن ۱۸۹۲ - ۲۵ آوریل ۱۹۶۰).....	۸۰
امینوف داود احدوویچ (۱۹۹۶ - ۱۹۲۳).....	۸۱
امینوف فائز رحمان عبد الرحمنوویچ (۱۰ آگوست ۱۹۰۸ - ۱۹۸۴).....	۸۱
آنا ای اوآناؤنا و مسلمانان (۱۷۴۰ - ۱۶۹۳، سن پترزبورگ).....	۸۳
انصار	۸۵
عربها، جماعت عرب سن پترزبورگ.....	۸۵
آریوف مالک قره بایویچ (۲۳ نوامبر ۱۹۳۴ - ۲۰۰۰).....	۸۷
اصحاب (صحابی)	۸۸
اطلس قرآن. سرزمین‌ها. مردمان. وقایع بر جسته (سن پترزبورگ، نشر دیلیا، ۲۰۰۸).....	۸۹
الطنطاوی محمد عیاد (۱۸۶۱ - ۱۸۱۰).....	۸۹
التورات (تورا)	۹۴
التلمیذ (دانش آموز، شاگرد)	۹۴
افغانی‌ها، جماعت افغانی‌های سن پترزبورگ	۹۵
اهل بیت	۹۷
احمد دانش	۹۹
احمدوویچ الکساندر ماتویویچ (۱۹۴۱ - ۱۸۶۵).....	۱۰۰
احمدوویچ‌ها	۱۰۲
احمدووف رحیم احمدوویچ (زاده ۱۹۲۴)	۱۰۴

۱۰۵	احمدشینا نائیلیا میگمانوونا (۲۵ ژانویه ۱۹۴۰ - ۲۳ مارس ۲۰۰۳)
۱۰۶	احدیاموف ابن امین ابو صعود وویچ (۶ نوامبر ۱۸۷۷ - ۱۹۴۱)
۱۰۸	احدیاموف سمیع الله فتیاح وویچ (سمیع الله فتااح وویچ) (زاده ۱۸۶۸ - ؟)
۱۰۹	آیت الكرسى
۱۰۹	بایماتف عبلو مؤمن (زاده ۱۹۳۴)
۱۱۰	بایچورا ازبک شریفوویچ (۶ ژانویه ۱۹۲۳، قازان - ۱۳ مارس ۱۹۹۶، سن پترزبورگ)
۱۱۲	بردویل ویسام علی
۱۱۳	باریف رضا حلی رحمنوویچ (زاده ۱۸ سپتامبر ۱۹۳۷)
۱۱۴	بارتولد واسیلی ولادیمیر وویچ (۳ نوامبر ۱۸۶۹، پترزبورگ - ۱۹۳۰ آگوست، لینینگراد)
۱۱۷	بصیروف کمال الدین (بصیروف کمال) بصیروویچ (۹ - ۱۸۷۶)
۱۱۹	باتیر کایف تیمور الگوویچ (زاده ۱۹۷۷)
۱۲۰	باتیر شاه (عبدالله علیف)
۱۲۲	بخت گونی (روز خوشبختی)
۱۲۳	باشقیرها: جماعت باشقیرهای سن پترزبورگ و ناحیه لینینگراد
۱۲۶	بایزیدوف ع. آثار منتخب
۱۲۶	بایزیدوف عطالله (۱۹۱۱ - ۱۸۴۷)
۱۲۹	بایزیدوف محمد صفا (صفا) عطالله ویچ (۱۱ دسامبر ۱۸۷۷، سن پترزبورگ - ۲۶ دسامبر ۱۹۳۷، قازان)
۱۳۲	انجمن مؤسسه خیریه تعاونی بیک بولاتوف تاتارهای کاسیموف (۱۸۶۷ تا ۱۸۸۲، سن پترزبورگ)
۱۳۲	کتابخانه آکادمی علوم: مجموعه شرقی
۱۳۵	بیگیف (بیگیف، بیگی) موسی یاروللولوویچ (۱۸۷۴ - ۱۹۴۹)
۱۴۰	بالشاکوف آگ گئورگیویچ
۱۴۳	باراگانسکی ایلیاس مورزا (۱۸۵۲ - ۱۹۴۲)
۱۴۴	بریوللف الکساندر پاولوویچ (معمار، ۱۸۷۷ - ۱۷۹۸، سن پترزبورگ)
۱۴۶	بریونخا پیترزبورگا
۱۴۸	بوکیخانف علیخان نورمحمد وویچ (۱۸۶۶/۱۸۷۰ - ۲۷ سپتامبر ۱۹۳۷)
۱۵۰	و میر موسولمانستوا (در دنیای مسلمانی)
۱۵۲	وقت

- ولیدی (ولیدوف) احمدذکی احمدشاه اوویچ (در مهاجرت طوگان (طوقان) احمدذکی
ولیدی؛ ۱۰ دسامبر ۱۸۹۰ - ۲۶ ژوئیه ۱۹۷۰)..... ۱۵۲
- ولیخانوف چوغان چنگیزوفیچ (محمد حنفی، ۱۸۳۵ - ۱۰ آوریل ۱۸۶۵)..... ۱۵۴
- واسیلیف نیکلای واسیلییویچ (نومبر ۲۶ ۱۸۷۵ - ده ۱۹۵۰)..... ۱۵۷
- وحیدوف ملانور ملاضیانوفیچ (۱۸۸۵ - ۱۹۱۸)..... ۱۵۹
- درآمدی بر اسلام. مختصر علم حال (سن پترزبورگ، نشر: دیلیا، ۲۰۰۵)..... ۱۶۲
- وبر ویکتوریا (فاطیما) آکسیونا..... ۱۶۲
- امامان نظامی مؤسسه دولتی نیروی دریایی ۱۶۳
- امامان نظامی کرونستات ۱۶۵
- امامان نظامی در نیروهای منظم ارتش امپراتوری روسیه ۱۶۸
- امامان سازمان نظامی مستقل ارتش و سازمان نظامی پترزبورگ (پتروگراد) ۱۷۴
- وارونیخین آندری نیکیفوروفیچ (۱۷ اکتبر ۱۷۵۶ - ۱۸۱۴)..... ۱۸۱
- جشن‌های شبانه شرقی انجمن خیریه مسلمانان (۱۹۱۴ - ۱۸۹۸، سن پترزبورگ) ۱۸۲
- دانشکده شرق دانشگاه سن پترزبورگ ۱۸۴
- دولت موقت: رابطه متقابل با مسلمانان ۱۸۵
- دفتر مرکزی موقت مسلمانان روسیه ۱۹۱
- کمیته موقت مسلمانان برای کمک به سربازان زخمی و خانواده‌های ایشان ۱۹۴
- کنگره‌های سراسری مسلمانان روسیه ۱۹۵
- اتحادیه مردمی مسلمانان سراسر روسیه «صراط المستقیم» ۲۰۰
- شورای مسلمانان سراسر روسیه (شورای ملی، ماه می ۱۹۱۷ - ماه می ۱۹۱۸) ۲۰۳
- اجلاس دموکراتیک سراسر روسیه در پتروگراد: حضور مسلمانان ۲۰۷
- مجلس مؤسسان سراسر روسیه و مسلمانان ۲۱۱
- دومین مرکز عبادی مسلمانان در سن پترزبورگ ۲۱۵
- غابیف سعید ابراهیموفیچ (۱۹۳۶ - ۱۸۸۳) ۲۱۷
- غاییوف فرخ آقا ممد کریم آقا اوغلی (۲ اکتبر ۱۸۹۱، ناحیه قراق نشین منطقه الیابت پول - ۱۲ سپتامبر ۱۹۱۶، بارونی، لهستان) ۲۱۹
- حیدروف ابراهیم بیک عیسی بیکوویچ (۱۳ آگوست ۱۸۷۹ - پس از ۱۹۳۶) ۲۲۱
- غليامه اسلامي (در دنيا مسلمانيت) ۲۲۲
- گاسپرینسکی اسماعيل ميرزا (۸ مارس ۱۸۵۱ - ۱۱ سپتامبر ۱۹۱۴) ۲۲۳
- گورگی یوهان گوتلیب (۳۱ دسامبر ۱۷۲۹، پامیرانیا - ۲۷ اکتبر ۱۸۰۲، سن پترزبورگ) ۲۳۰

گمیلین ساموئیل گوتلیب (۴ ژوئیه ۱۷۴۴، توینینگن - ۱۶ ژوئیه ۱۷۷۴، داغستان).....	۲۳۲
دو مای دولتی و مسئله مرده‌سوزی.....	۲۳۳
ارمیتاژ دولتی: مجموعه‌ای از هنرهای مسلمانان شرقی.....	۲۳۳
گومیلیوف لف نیکلایویچ (اکبر ۱۹۱۲ - ۱۵ ژوئن ۱۹۹۲، سن پترزبورگ).....	۲۳۹
حسین خان نخجوانسکی (۲۸ ژوئیه ۱۸۶۳ - ۱۹۱۹).....	۲۴۰
دالگات محمد محمدموویچ (۱۵ نوامبر ۱۸۴۹ - ۱۹۲۲).....	۲۴۵
داودوف موسی عبدالوحیدویچ.....	۲۴۷
دپارتمن امور دینی مذاهب خارجی (۲ فوریه ۱۸۳۲ - ۵ آگوست ۱۹۱۷).....	۲۴۷
جاباگیف ویسان - گیری (واسان - گیری) (۱۸۷۶/۸۲ - ۱۹۶۱).....	۲۴۹
جمالوف روسلان رمیس اوغلی (امام رسول).....	۲۵۱
دیلیا.....	۲۵۱
وظیفه. دلاوری. افتخار. برگ‌هایی از تاریخ نظامیان تاتار در ارتش روسیه و گارد امپراتوری... خانه امیر بخارا.....	۲۵۲
داس محمدوف جانشاه (داس محمدوف جهان شاه، ثانشاه) داس محمدوف (۱۸۸۷، ناحیه اورال - ۱۹۳۲).....	۲۵۵
دوما.....	۲۵۶
اداره دینی مسلمانان جمهوری کارلیا (اداره مفتیان کارلیا).....	۲۵۸
اداره دینی مسلمانان سن پترزبورگ و منطقه شمال غربی روسیه.....	۲۶۰
وحدت.....	۲۶۰
یکاترین دوم و مسلمانان.....	۲۶۱
الیزابت پتروونا و مسلمانان.....	۲۶۶
ینیکیف آیسا (گایسا) حمیدالله ویچ (۲ ژوئیه ۱۸۶۴ - ۱۹۳۱، اوفا).....	۲۷۰
ژالیف فواد بیلیالویچ (زاده ۱۹۳۶).....	۲۷۳
زایبروف شاملیل مولودوویچ.....	۲۷۴
زامیچانیه (ملاحظه).....	۲۷۴
زریپووا مخلصه حمزینووا (زاده ۵ آگوست ۱۹۳۶).....	۲۷۵
زاریا داگیستان (شفق داغستان).....	۲۷۷
ضیاتخانوف اسماعیل خان ابوالفتح اوغلی (۱۸۶۷ - ۲۸ آوریل ۱۹۲۰).....	۲۷۸
ابراهیmov قبدر رشید (رشید قاضی) (۱۸۵۷ - ۱۹۴۴).....	۲۷۸

۲۸۲.....	اجازه
۲۸۲.....	خبر دفتر مرکزی موقت مسلمانان روسیه
۲۸۳.....	خبر شورای مسلمانان سراسر روسیه (۲۳ ژوئن ۱۹۱۷ - ۲۹ دسامبر ۱۹۱۷)
۲۸۵.....	ایل
۲۸۷.....	مسلمانان خارجی در سن پترزبورگ در نیمه دوم قرن نوزدهم
۲۸۸.....	سایت اینترنتی اسلام در نوا
۲۸۹.....	عیسیٰ یف عبدالبری نظام الدین ویچ (۱۹۰۷ - ۱۹۸۳)
۲۹۱.....	عیسیٰ یف عمر علییویچ
۲۹۲.....	اسلام و معارف
۲۹۴.....	اسلام به متابه یک نظام ایدئولوژیکی (مسکو، ۲۰۰۴)
۲۹۴.....	اسلام در منطقه امپراتوری سابق روسیه
۲۹۶.....	اسلام. دائرة المعارف (مسکو، ۱۹۹۱)
۲۹۷.....	اسلام‌شناسی در سن پترزبورگ
- ۳۱۱.....	انجمان‌های اسلامی در امپراتوری روسیه: حمایت مسلمانان در سن پترزبورگ، قرن ۱۸ - آغاز قرن ۲۰
۳۱۴.....	مرکز فرهنگی اسلامی "ایستوچینک" در سن پترزبورگ
۳۱۵.....	روشنگری اسلامی
۳۱۶.....	اسلاموف اسحاق ابراهیموویچ (۲۷ ژوئن ۱۸۶۵، کرونشتات - ۴ ژوئن ۱۹۲۹، استامبول)
۳۲۰.....	تاریخ قرآن و نسخه‌های آن (تاریخ القرآن و المصاحف)
۳۲۱.....	تاریخ مسلمانان کالینگراد
۳۲۳.....	اسحاقی عیاض (اسحاقف محمد عیاض) ایلیازیدینوویچ (۱۹۰۴ - ۱۸۷۸)
۳۲۷.....	اسحاقف لطف الله فیتح الله وویچ (زاده؟ - وفات ۱۹۲۵)
۳۲۸.....	اسحاقف رشید محمودوویچ (۱۹۹۴ - ۱۹۲۸)
۳۲۹.....	اتفاق المسلمين (اتحاد مسلمانان)
۳۳۱.....	نیم گردان قفقازهای کوهنشین محافظ شخصی اعلیٰ حضرت (۱۸۲۸ - ۱۸۲۲، سن پترزبورگ)
۳۳۸.....	کاراتاییف سلطان بھی جان بیسالیویچ (دولت خانوویچ) - (۱۰ می ۱۸۶۳ تا آگوست ۱۹۳۴)
۳۴۰.....	مسجد محلی کوارتال
۳۴۱.....	کیمیای سعادت
۳۴۲.....	قرقیرها، جماعت ایشان در سن پترزبورگ

۳۴۷	كتاب الخراج (سن پترزبورگ، ۲۰۰۱)
۳۴۸	قبرستان شيعيان در سن پترزبورگ
۳۴۹	كلكسيون موزه دولتى تاريخ مذاهب اسلامى
۳۵۶	دسته محافظان شخصى تاتار كريمه در رکاب اعلى حضرت (۱۸۹۰ - ۱۸۶۴، سن پترزبورگ) ....
۳۶۰	دسته لزگى های محافظ شخصى اعلى حضرت (۱۸۸۲۸ - ۱۸۳۸، سن پترزبورگ) ....
۳۶۲	دسته محافظان شخصى مسلمان اعلى حضرت (۱۸۳۹ - ۱۸۲۹، سن پترزبورگ) ....
۳۶۴	كميسري امور مسلمانان روسيه داخلی (كميسري مرکзи تاتار - باشقير، كميسري مرکзи مسلمانان ديگر نامهای آن هستند) ....
۳۶۸	كميته احداث مسجد جامع سن پترزبورگ ....
۳۷۰	كاندوخوف موسى ....
۳۷۱	مسابقه معماران برای طراحی پروژه مسجد جامع سن پترزبورگ (۱۹۰۷ - ۱۹۰۸) ....
۳۷۳	قرآن و دنياي آن ....
۳۷۴	قرآن عثمان ....
۳۷۶	كاسياكوف گئورگى آنتونوويچ (۱۸۷۲ - ۱۹۲۵) ....
۳۷۷	كراچكوفسکى ايگناتى يوليانوويچ (۱۸۸۳ - ۱۹۵۱) ....
۳۸۱	لشگرکشی های صليبي، نگاه از شرق: چشم انداز مسلمانان (سن پترزبورگ، "ديليا"، ۲۰۰۸) ....
۳۸۲	كريچينسکى لئون (لف) نايمان ميرزا كنستانتينوويچ (۱۲ سپتامبر ۱۸۸۷ - ۱۹۴۱) ....
۳۸۴	كريچينسکى الگيرد نايمان - ميرزا كريچينسکى (۲۸ اکتبر ۱۸۸۴ - ۲ ژوئن ۱۹۴۲) ....
۳۸۶	كريچينسکى استفان (استپان) ساموئيلوويچ (۲۰ ژانویه ۱۸۷۴ - ۹ آگوست ۱۹۲۳) ....
۳۸۸	كولمانوف بختي گيري احمدوويچ (زاده ۱۸۵۸ - وفات؟) ....
۳۸۹	كونستكاميرا (موزه اشياء نايراب): كلكسيون شرق مسلمان ....
۳۹۳	دوره های اسلام شناسی در انجمن سلطنتی شرق شناسی (۱۹۱۷ - ۱۹۱۱) ....
۳۹۵	كوتوبيف عنایت الله غنى يوچ (زاده ۱۹۴۳) ....
۳۹۶	لاپين سير على (شير على) (۱۸۷۰ - ۱۹۱۹) ....
۳۹۸	گارد ویژه محافظ اسکادران كريمه - تاتاري ....
۴۰۵	ليمانوف اسماعيل نومانوويچ (۱۲ مارس ۱۸۷۱، سيمفراپول - ۱۹۴۲، لنینگراد) ....
۴۰۶	انحلال جماعت های مسلمان در پتروگراد در سال های دهه ۱۹۲۰ ....
۴۰۷	انحلال جماعت مسلمانان كرونشتات در اواخر سال های دهه ۱۹۲۰ ....
۴۰۸	چاپخانه چاپ سنگى ا. باراگانسکى و شركاء ....

۴۱۱.....سبک معماری موریتانی در معماری سن پترزبورگ.
۴۱۳.....محمدوف حمزه علیویچ
۴۱۴.....مهدیف رینات رئوفویچ (زاده ۱۹۶۰)
۴۱۵.....محمد به عنوان پیامبر
۴۱۸.....مسجد مسلمانان آرخانگلیسک
۴۲۰.....قصودی (قصودوف) صدری نظام الدین وویچ (۱۸۷۸ - ۱۹۵۷)
۴۲۴.....قصودوف ماسیاگوت
۴۲۵.....قصودوف محمد علیم رحیموویچ
۴۲۶.....اندیشه‌های کوچک پیرامون مسائل بزرگ
۴۲۷..... محمودوف ابیجان عبدالخالق - اوغلی (حدود سال ۱۸۸۰ - ۲۱ نوامبر ۱۹۳۶)
۴۲۷..... محمودوف حافظ ولی‌یویچ (۳۰ دسامبر ۱۹۳۷ - ۱۶ اکتبر ۲۰۰۸)
۴۳۰.....ملنیکوف آورام ایوانوویچ، معمار (۳۰ زوئیه ۱۸۵۴ - ۱۷۸۴، سن پترزبورگ)
۴۳۲..... محل‌های اصلی سکونت تاتارها در سن پترزبورگ
۴۳۴.....مهمنداروف صمد یک صادق یک اوغلی (۱۶ اکتبر ۱۸۵۵ - ۱۹۳۱)
۴۳۹.....روندهای مهاجرت به سن پترزبورگ در سال‌های ۲۰۰۰ و پیامدهای آن
۴۴۱.....ملت
۴۴۲.....میلاسیردیه
۴۴۲.....میلوشکین رامان (ابراهیم) سرگئی یویچ
۴۴۳.....مناره‌های بر فراز نوا
۴۴۴.....میر ایسلاما (جهان اسلام)
۴۴۶.....میرآت (آینه)
۴۴۸.....نمازخانه واقع در بلوار ماسکوفسکی در سن پترزبورگ
۴۴۹.....نمازخانه بازار سینوی
۴۵۰.....نمازخانه‌های کارلیا
۴۵۱.....نمازخانه (مصلی) کالینینگراد
۴۵۲.....معجزه
۴۵۴.....مولیف حراث خیرولله‌یویچ (زاده ۱۹۵۱)
۴۵۵.....ملا مراد (مراد ایشاپوف (عشق علییف))
۴۵۷.....موسى جارالله بیگیف

۴۵۸	مصطفین چولپان علیموویچ (چولپان بلغاری)
۴۵۹	موسولمان خِزمت طائیفه سی (انجمن کار مسلمانان)
۴۶۰	مسلمانان در آموزشگاه‌های نظامی سن پترزبورگ
۴۶۲	مسلمانان در آموزشگاه‌های غیرنظامی سن پترزبورگ
۴۶۵	مسلمانان در جشن سیصد سالگی خاندان سلطنتی رومانوف‌ها
۴۶۷	موسولمانسکایا گازیتا (نشریه مسلمانان)
۴۶۸	جماعت مسلمانان آرخانگلسک
۴۷۱	جماعت مسلمانان کالینینگراد
۴۷۲	جماعت مسلمانان کرونشتاد در اواخر قرن ۱۹ و اوایل قرن ۲۰
۴۷۴	جماعت مسلمانان ناحیه لینینگراد
۴۸۰	جماعت مسلمانان مورمانسک
۴۸۴	جماعت مسلمانان جمهوری کارلیا
۴۸۷	جماعت مسلمانان سن پترزبورگ: سیر توسعه جمعیت
۴۹۳	فراکسیون مسلمانان دومای دولتی روسیه (۱۹۰۶ تا ۱۹۱۷)
۵۰۴	پایگاه‌های اینترنتی مسلمانان و ترک‌های شمال غربی روسیه
۵۰۶	مدارس دینی مسلمانان در سال‌های دهه ۱۹۲۰
۵۰۷	جماعت‌های مسلمانان نواحی نووگوراد و پسکوف
۵۱۲	قطعه زمین‌های مخصوص مسلمانان در قبرستان عمومی شهر سن پترزبورگ
۵۱۴	مراکز آموزشی مسلمانان در سن پترزبورگ در سال ۱۹۱۲
۵۱۵	- شورای نظامی مسلمانان پادگان پتروگوراد (شورای نظامی پتروگوراد ۱۲/۱۱ اکتبر - بهار ۱۹۱۸)
۵۱۹	موسولمانسکی میر (دینی مسلمانان)
۵۵۲	انجمن خیریه مسلمانان (۱۹۱۷ - ۱۸۹۸، سن پترزبورگ)
۵۵۸	انجمن مساعدت مالی مسلمانان
۵۶۰	تولیت مسلمانان دهکده رومانوفسکی جنب ایستگاه لی گاوا (۱۹۱۴ - ۱۹۱۸)
۵۶۱	مهاجران
۵۶۲	محمدیاروف شاکر طریفوویچ (۲۵ دسامبر ۱۸۸۳، استان اورنبورگ - ۱۹۶۷)
۵۶۲	نجات
۵۶۳	نظمیووا فریدا کانزیلییونا (زاده ۶ مارس ۱۹۵۵)

هجوم ژنرال ل. گ. کارنیلاف به پتروگراد: نقش مسلمانان.....	۵۶۴
مرکز علمی پیتروپال.....	۵۷۰
نافیگینا ایلفانیا نجمدینوونا.....	۵۷۲
کانون‌ها و خانه‌های روشنگری ملی در پتروگراد.....	۵۷۳
سازمان‌های ملی و رسانه‌های گروهی مسلمانان سن پترزبورگ	۵۷۹
سازمان‌های ملی مسلمانان در منطقه آرخانگلیسک و ناحیه خودمختار نیتسس	۵۸۴
سازمان‌های ملی مسلمانان در منطقه کالینینگراد.....	۵۸۷
سازمان‌های ملی مسلمانان در کارلیا.....	۵۸۸
نجم الدینوف (ساکالوف) جلال الدین بن نجم الدین بن حسن (۱۹۱۹ - ۱۸۷۶).....	۵۸۹
نیکلای اول و مسلمانان.....	۵۹۰
نیکلای دوم و مسلمانان.....	۵۹۳
قبرستان مسلمانان (تاتارها) نووا - والکوفسکایه در سن پترزبورگ	۵۹۴
نافل ایرینی (سلیم) گنور گیویچ (۱۸۲۸-۱۹۰۲، دمشق - ۱۹۰۲، سن پترزبورگ)	۵۹۸
نوگاییکف عبدالغفار (زاده؟ - وفات ۴ دسامبر ۱۸۶۱، سن پترزبورگ).....	۵۹۹
نور.....	۶۰۰
نور - پترزبورگ.....	۶۰۱
طرح‌های پایه سال ۱۸۴۳ برای مساجد.....	۶۰۲
طرح پایه مسجد سال ۱۸۲۹	۶۰۶
انجمن افسران پیرو اسلام، سازمان مستقل گارد.....	۶۰۸
انجمن کمک به مجروهان جنگی و خانواده آنها که توسط مسلمانان روس سازمان یافته بود (۱۹۱۷ تا ۱۹۱۴).....	۶۰۸
انجمن کمک به محصلان اهل ترکستان در سن پترزبورگ (۱۹۱۷- ۱۹۱۲).....	۶۰۹
انجمن پیروان قرآن و سنت	۶۰۹
انجمن گسترش معارف میان مسلمانان (۱۹۰۸ تا ۱۹۱۷، سن پترزبورگ)	۶۱۰
انجمن مساعدت گسترش آموزش تجاری میان مسلمانان (۱۹۱۴ تا ۱۹۱۷).....	۶۱۲
انقلاب اکتبر سال ۱۹۱۷ و مسلمانان.....	۶۱۲
اویرلی ایوسیف آبگاروویچ (۱۹۶۱ - ۱۹۹۷).....	۶۱۸
عثمانوف محمد افندي (۱۹۰۴ - ۱۸۳۷).....	۶۱۹
أصول دین	۶۲۰

اجلاس ویژه بین سازمانی امور مسلمانان (۲۹ آوریل تا ۱۶ می ۱۹۱۴، سن پترزبورگ)	۶۲۱
اجلاس ویژه پیرامون مسائل آموزشی غیر روس‌های شرقی (۱۰ می تا ۳ ژوئن ۱۹۰۵، سن پترزبورگ)	۶۲۴
اجلاس ویژه تدوین تدابیر جهت مقابله با تأثیر مسلمانان تاتار در کرانه ولگا (۱۲ تا ۲۹ ژانویه ۱۹۱۰، سن پترزبورگ)	۶۲۸
اجلاس ویژه مسائل ملیتی و قومی	۶۳۱
ارتباط اسلام با علم و پیروان ادیان دیگر	۶۳۴
گزارش‌های انجمن خیریه مسلمانان در سن پترزبورگ	۶۳۵
شرح تاریخ آموزش و ادبیات	۶۳۶
پاول اول و مسلمانان (۱۸۰۱ – ۱۷۵۴، سن پترزبورگ)	۶۳۸
پالاس پیوتر سیمون (۲۲ سپتامبر ۱۷۴۱، برلین – ۸ سپتامبر ۱۸۱۱، برلین)	۶۳۹
مجسمه‌های یادبود شاعران و اندیشمندان مسلمان شرق در سن پترزبورگ	۶۴۰
اولین مرکز عبادی مسلمانان در سن پترزبورگ	۶۴۲
"پتربورگسکایه واستوکاویدنیه" (شرق شناسی پترزبورگ)	۶۴۵
پتر اول و مسلمانان (۱۶۷۲ – ۱۷۲۵)	۶۴۷
گردان مسلمان پتروگراد (دسامبر ۱۹۱۷ – اوایل مارس سال ۱۹۱۸)	۶۵۱
پیوتوفسکی میخائیل باریسوویچ	۶۵۲
پانچاییف جعفر نصیبوللاوویچ (زاده ۱۶ مارس ۱۹۴۰)	۶۵۴
تلاش برای ساخت مسجد جامع در کرونشتاد در اوایل قرن بیستم	۶۵۵
سفارتخانه دولت عثمانی در دوره امپراتوری	۶۵۷
حقوق فرد در اسلام (سن پترزبورگ، انتشارات دیلیا، ۲۰۰۸)	۶۵۹
تدریس اصول اسلامی در سن پترزبورگ کنونی	۶۶۰
تدریس اصول اسلام در مؤسسات آموزشی نظامی سن پترزبورگ	۶۶۱
برنامه آموزش اسلام و فرهنگ مسلمانان به کودکان هفت تا هفده سال	۶۶۴
پروژه احداث مسجد در کالینینگراد	۶۶۵
طرح مسجد تاتار در سال ۱۸۰۳	۶۶۶
پروژه ساختمان عبادی تاتارها در پترزبورگ در سال ۱۸۰۴	۶۶۷
پروزورووف استانیسلاف میخائیلوفیچ	۶۶۹
نفوذ فرهنگ مسلمانان بلغاری و لگانشین در منطقه شمال غربی روسیه کنونی	۶۷۱

۶۷۴.....	کتابچه راهنمای زائر. مکه معظمه - مدینه منوره (سن پترزبورگ: نشر دیلیا، ۲۰۰۷... "پوت ایستینی" ("راه حقیقت")
۶۷۴.....	رب (واژه عربی) .....
۶۷۵.....	ادارات تولیت منطقه‌ای انجمن خیریه مسلمانان (۱۹۱۳ - ۱۹۱۷)
۶۷۶.....	سکونت تاتارها در نیمه دوم قرن ۱۹ و آغاز قرن ۲۰ در سن پترزبورگ
۶۷۸.....	رحمان غولوف امیخان .....
۶۸۱.....	رضوان یفیم آناتولیویچ .....
۶۸۲.....	سازمان مذهبی مسلمانان کالینینگراد .....
۶۸۴.....	حقوق دینی نظامیان مسلمان در امپراتوری روسیه .....
۶۸۶.....	مالیات مذهبی یا زکات.....
۶۹۴.....	پروژه احداث مسجد در کالینینگراد .....
۶۹۵.....	طرح مسجد تاتار در سال ۱۸۰۳ .....
۶۹۶.....	پروژه ساختمان عبادی تاتارها در پترزبورگ در سال ۱۸۰۴ .....
۶۹۷.....	پروژه استانیسلاف میخائیلوویچ .....
۶۹۹.....	نفوذ فرهنگ مسلمانان بلغاری ولگانشین در منطقه شمال غربی روسیه کنونی .....
۷۰۱.....	کتابچه راهنمای زائر. مکه معظمه - مدینه منوره (سن پترزبورگ: نشر دیلیا، ۲۰۰۷) "پوت ایستینی (راه حقیقت)"
۷۰۴.....	رب (واژه عربی) .....
۷۰۵.....	ادارات تولیت منطقه‌ای انجمن خیریه مسلمانان (۱۹۱۳ - ۱۹۱۷)
۷۰۶.....	سکونت تاتارها در نیمه دوم قرن ۱۹ و آغاز قرن ۲۰ در سن پترزبورگ .....
۷۰۸.....	رحمان غولوف امیخان .....
۷۱۱.....	رضوان یفیم آناتولیویچ .....
۷۱۲.....	سازمان مذهبی مسلمانان کالینینگراد .....
۷۱۴.....	حقوق دینی نظامیان مسلمان در امپراتوری روسیه .....
۷۱۶.....	مالیات مذهبی یا زکات.....
۷۲۴.....	رادیونوف میخائیل آناتولیویچ (زاده ۹ اکتبر ۱۹۶۴)
۷۲۵.....	کتابخانه ملی روسیه: مخازن کتاب به زبان‌های ملل مسلمان .....
۷۲۸.....	رکوع .....
۷۳۲.....	روح .....
۷۳۳.....	

سجده.....	۷۳۴
پایگاه اینترنتی خودمختاری ملی - فرهنگی آذربایجانی ناحیه کالینینگراد.....	۷۳۴
سالاوات (رنگین کمان).....	۷۳۵
مسجد جامع وابسته به مسجد جامع سن پترزبورگ. شرح تاریخی.....	۷۳۶
مسجد جامع سن پترزبورگ. شرح تاریخی.....	۷۳۶
خانه ملل سن پترزبورگ.....	۷۳۷
خانه فرهنگ‌های ملل سن پترزبورگ.....	۷۳۸
مرکز روشنگری فرهنگ اسلامی سن پترزبورگ.....	۷۴۱
مرکز مطالعات خاور نزدیک کنونی سن پترزبورگ.....	۷۴۲
جمع آوری اعنان و هدایا برای احداث مسجد طی سال‌های ۱۸۸۱ تا ۱۹۰۵.....	۷۴۳
سید عبدالاحد خان (۱۶ مارس ۱۸۵۹ – ۲۱ دسامبر ۱۹۱۰).....	۷۵۱
سید میر علیم خان (توریا - جان، ۳ ژانویه ۱۸۸۰ – ۲۸ آوریل ۱۹۴۴).....	۷۵۲
سید میر منصور (۱۸۶۳ – مارس ۱۹۱۸).....	۷۵۴
سیرکا (راهنما).....	۷۵۵
اسمیرنوف واسیلی دیمیتریویچ (زاده ۲۸ ژوئیه ۱۸۴۶ در رostov بیریوچی یا کاسا، منطقه لیمانسکی کنونی در ناحیه آستراخان - متوفی به تاریخ ۲۵ می ۱۹۲۲ در پتروگراد).....	۷۵۶
اسمیرنوفا ماریا ویتالیونا.....	۷۵۸
مسجد جامع سن پترزبورگ.....	۷۵۸
دسته محافظان شخصی اعلیٰ حضرت امپراتوری (سن پترزبورگ، ۱۸۱۱- ۱۹۱۷).....	۷۶۵
شورای نمایندگان سربازان مسلمان پادگان پتروگراد و حومه آن.....	۷۶۹
اجلاس پیرامون برقراری تحصیلات مدرسه‌ای برای ساکنان غیر روس، غیر ارتدوکس و دارای مذاهب دیگر (۱۹۱۰ تا ۱۹۱۱، سن پترزبورگ).....	۷۶۹
ساختار طبقاتی مسلمانان تاتار در نیمه دوم قرن ۱۹ در سن پترزبورگ.....	۷۷۳
اتحادیه دانشجویان مسلمان لهستان.....	۷۷۵
اتحادیه تاتارهای لهستان، لیتوانی، بلاروس و اوکراین	۷۷۷
چاپ اختصاصی مجله "تاتارستان" به مناسبت ۳۰۰ سالگی جماعت تاتارها در سن پترزبورگ... کمک هزینه‌های تحصیلی ع. توکایف.....	۷۷۸
احداث مسجد جامع در سن پترزبورگ (۱۹۰۶ – ۱۹۱۳).....	۷۸۲
سلیمانوف عبدالوحید (عبدالوحید بن سلیمان بن سوکلوك الجبالي الایربیشچی، ۱۸۶۲	

۷۹۰	.....(۱۷۸۶)
۷۹۱	سلطانوف محمد میرزا سلطانوویچ.....
۷۹۱	سیرتلانوف علی عسگر شاه حیدروویچ (۱۸۷۵ - ۷ آگوست ۱۹۱۲)
۷۹۳	طوفا.....
۷۹۴	طاهر جانوف عبدالرحمان طاهروویچ (۷ فوریه ۱۹۰۷ - ۱۹۸۳)
۷۹۵	طاهر جانووا المیرا نعیموونا (زاده سال ۱۹۵۷)
۷۹۶	طریقت (از واژه عربی به معنای "راه و مسیر").....
۷۹۷	تاتار اوچاگی (کانون تاتارها).....
۷۹۸	نشریه تاتاری "نور" در سن پترزبورگ و مؤسس آن عطاالله بازیدوف.....
۷۹۹	ملیت تاتاری خارج از سرزمین کهربایی.....
۸۰۰	جماعت تاتار شهر لوگا.....
۸۰۲	جماعت تاتار منطقه گاتچینا.....
۸۰۶	جماعت تاتاری سن پترزبورگ در جشن سیصد سالگی شهر.....
۸۱۰	جماعت تاتار ناحیه تومنسک.....
۸۱۳	قریه تاتارها در سن پترزبورگ در ربع اول قرن ۱۸.....
۸۱۷	مطالعه وجه تسمیه نقاط و محله‌های تاتارنشین در سن پترزبورگ و کرونشتاد.....
۸۲۰	پرورشگاه‌های تاتاری در پتروگراد.....
۸۲۱	کمیساريای امور ملیتی مسلمانان تاتار در پتروگراد.....
۸۳۲	تئاتر تاتار در پتروگراد.....
۸۳۶	جوامع مسلمانان تاتار تنگه کاریلسکی در اواخر قرن ۱۹ تا سال ۱۹۴۰
۸۴۱	تاتارها در جنگ کبیر میهنی و حصر لینینگراد.....
۸۴۲	تاتارها در سن پترزبورگ.....
۸۴۳	تاتارها در خدمت به میهن. صفحاتی از تاریخ نیروی دریایی - نظامی روسیه.....
۸۴۴	تاتارهای پترزبورگ.....
۸۴۵	مسلمانان تاتار در ساخت شهر سن پترزبورگ در ربع اول قرن ۱۸.....
۸۵۶	تاتولیک (توافق).....
۸۵۸	تیفکیلیف کوتلوک محمد باتیرگیریویچ (۱۸۵۰ - بعد از ۱۹۱۸)
۸۶۰	تیلیاشوف رحیم خلیلوویچ.....
۸۶۱	موضوعات قرآن (سن پترزبورگ: نشر دیلیا، ۲۰۰۷)

چاپخانه م.ع. مقصودوف (امانت) ۸۶۱
تلحساس مرادگیری (مرادگیری بیک، ۱۸۷۴ - ۱۹۲۰) ۸۶۳
تاكومبیتوف عثمان هدایتوللاوویچ (عثمان تاكومبیت) (زاده ۸ فوریه ۱۸۸۸ - متوفی؟) ۸۶۵
توبیچی باشیف علی مردان بیک علی اکبر اوغلی (زاده ۱۸۶۲، بنا بر اطلاعاتی دیگر زاده ۱۸۶۵ و متوفی به تاریخ ۸ نوامبر ۱۹۳۴) ۸۶۸
سومین مرکز عبادی مسلمانان در سن پترزبورگ ۸۷۰
توگوشیف نائیل انورویچ (زاده سال ۱۹۷۵) ۸۷۲
توكایف محمد شاکر محمد حارثوویچ (۱۸۶۲ - ۱۹۳۲) ۸۷۲
ترکمن‌ها، جماعت ترکمن سن پترزبورگ ۸۷۴
تیبیشپاییف محمدجان تیبیشپایویچ (۱۲ می ۱۸۷۹ - ۱۹۳۷) ۸۸۲
ازبک‌ها، جماعت ازبک سن پترزبورگ ۸۸۴
کمیسیون قانون‌گذاری (۱۷۶۹ - ۱۷۸۷) ۸۹۶
الفت ۸۹۹
الفت ۹۰۱
حضور مسلمانان کالینینگراد در برنامه آموزشی ترانس اس اس فرهنگ حرفه‌ای و شغلی ۹۰۲
حضور مسلمانان پایتحت در امور خیریه کمک به سربازان و مجروهان نظامی در سال‌های ۱۹۱۴ تا ۱۹۱۷ ..... ۹۰۳
فائزخانوف حسین فائزخان (۱۸۲۳ - ۱۸۶۶) ۹۰۵
فخرالدین رضالدین بن صیفالدین (رضاعاضی) (۱۸۵۹ - ۱۹۳۶) ۹۰۹
انقلاب فوریه سال ۱۹۱۷ در روسیه (از ۲۲ فوریه تا ۲ مارس ۱۹۱۷) ۹۱۳
فون گوگن الکساندر ایوانوویچ (۱۲ آکوست ۱۸۵۶ - ۶ مارس ۱۹۱۴) ۹۲۲
حاجی شمسی قمر (مورتازینا تامارا رحمانوونا) ۹۲۴
حاجیف خان (بیک نظر، رضاک بی) (۲۲ ژوئیه ۱۸۹۵ - ۲۲ می ۱۹۶۶) ۹۲۴
حیدروف علی جان جهانگیروویچ (زاده ۲ می ۱۹۵۳) ۹۲۶
خالدوف آناس باغیویچ (۲۵ فوریه ۱۹۲۹ - ۱ دسامبر ۲۰۰۱) ۹۲۹
خالیقوف (خالقوف) یعقوب کمالوویچ (کمالوویچ) (زاده ۱۸۸۴ و بنا بر اطلاعاتی دیگر زاده ۱۸۸۷ - متوفی به سال ۱۹۳۱) ۹۳۴
خالدوف حمیدالله (زاده؟ - متوفی به تاریخ ۱۸ دسامبر ۱۹۰۵) ۹۳۴

۹۳۵.....	گوشت حلال و سازمان‌های خدماتی آن در سن پترزبورگ
۹۳۶.....	حامدووف موطوع الله (مطیع الله) ابن عین الله (۱۸۹۷ - ۱۹۷۲)
۹۳۷.....	خانتمیروف محمد علیم
۹۳۷.....	خانتمیروف محمد امین
۹۳۸.....	حسن اف کلیم الله عمرو ویچ (۱۸۷۸ - ۱۹۴۹)
۹۴۰.....	خسممدووف خلیل بیک حاجی بابا اوغلی (۲۵ اکتبر ۱۸۷۳ - ۱۹۴۷)
۹۴۲.....	خنی محمد (زاده ۱۹۷۰)
۹۴۲.....	حساموف ارشاد نصیبولوویچ
۹۴۳.....	خیستوللین آکسی کساندر ویچ
۹۴۴.....	حریت (آزادی)
۹۴۵.....	"گریده‌هایی در باب اسلام" (مسکو، ۱۹۹۴)
تس (تسالیکوف) احمد تیمبولاتوویچ (۱۸۸۲، دهکده نوگکاو ناحیه ترسکایا - ۲ فوریه ۱۹۲۸، ورشو)	
۹۴۶.....	
۹۴۹.....	چرکس‌ها، جماعت چرکس سن پترزبورگ
۹۵۱.....	چهارمین مرکز عبادی مسلمانان در سن پترزبورگ
۹۵۴.....	شمار تاتارها در سن پترزبورگ در قرن ۲۰ و آغاز قرن ۲۱
۹۵۸.....	شمار تاتارها در نیمه دوم قرن ۱۹ و آغاز قرن ۲۰ در سن پترزبورگ
۹۶۱.....	چوکایف مصطفی (مصطفی چوکای اوغلی، ۲۵ دسامبر ۱۸۸۹ - ۲۷ دسامبر ۱۹۴۱)
۹۶۴.....	چولپان (ستاره صبحگاهی)
- شاهی احمدوف شاه اسلام (اسلام) شاهی سولطانوویچ (۲۱ نوامبر ۱۸۸۲، اورنبورگ - بعد از سال ۱۹۰۲)	
۹۶۵.....	
۹۶۷.....	شادیف عبدالرحیم فناخوویچ
۹۶۷.....	شمیل زاهد شفیع یویچ (۱۸۶۸ - ۱۹۲۰)
۹۶۸.....	شرح
۹۶۸.....	جماعت شیعه در سن پترزبورگ در دوره امپراتوری
۹۷۱.....	شیمال یاگی (سمت شمال)
۹۷۲.....	شیخلینسکی علی آقا اسماعیل آقا اوغلی (۲۳ آوریل ۱۸۶۵ - ۱۸ آگوست ۱۹۴۳)
۹۸۰.....	مدرسه روسی - تاتاری انجمن خیریه مسلمانان
۹۸۳.....	مدرسه سلام

- مدرسه خصوصى آموزش تجارتى.ع. مولخیئو (پتروگراد ۱۹۱۷-۱۹۱۲) ۹۸۳
- اشمیت الكساندر ادوارددوویچ (زاده ۱۸۷۱، آستراخان - ۹ آگوست ۱۹۳۹، تاشکند) ۹۸۴
- شوموفسکی تئودور آدموویچ (زاده ۲ فوریه ۱۹۱۳) ۹۸۷
- بازدید دسته جمعی تاتارها در سن پترزبورگ ۹۸۹
- چاپخانه الکترونیکی نشریه نور ۹۹۰
- گروه نژادی در شهر معاصر سوروی. مقاله‌های سوسیالیستی ۹۹۰
- ایشچی (کارگر) ۹۹۱
- یوزیفوفیچ (یوسوفوفویچ) یاکوف داویدوویچ (یاکوب دائودوویچ، ۱۲ مارس ۱۸۷۲ - ۹۹۳ ..... ۵
- ژوئیه ۱۹۲۹، تارتو، استونی)
- یونس أُف محمد ظريف بن محمد شاكر بن محمد یونس (زاده حدود سال ۱۸۵۰ - ۲۲ نوامبر ۱۹۱۴) ۹۹۶
- یونس أُف محمد شاكر بن محمد یونس بن عبدالجليل (حدود سال ۱۸۲۰ - ۹۱۹۰۵) ۹۹۸
- یاپاروف رافائل شهابوویچ (زاده ۱۹۵۲) ۹۹۹
- یارلی خالقی (فقر) ۱۰۰۰

سخن هیأت تحریریه

دانشنامه «اسلام در سن پترزبورگ و شمال غربی روسیه» از سری دانشنامه‌هایی است که به مطالعه و بررسی تحولات پیشین و کنونی تمدن اسلامی، فرهنگ مسلمانان و ملل گوناگون پراکنده در مناطق مختلف و مهم فدراسیون روسیه از لحاظ تاریخی می‌پردازند. در کتاب حاضر مقالاتی به همت مجتمع مسلمانان سن پترزبورگ و لینینگراد، و نیز مناطقی از قبیل نواحی شمال غربی فدراسیون روسیه مانند جمهوری کارلیا، استان‌های آرخانگلیسک، کالینینگراد، مورمانسک، نووگوراد و پسکوف به نگارش درآمده است. در ۴۳۰ مقاله موجود در این دانشنامه ابعاد مختلفی از زندگی گذشته و وضعیت کنونی مسلمانان این نواحی که به نظر می‌رسد از مراکز مهم ارضی اسلامی در روسیه به دور مانده، ارائه شده است. البته این فاصله و دور ماندن به ظاهر صرفا به دلیل کمبود و محدودیت آثار آکادمیک و علمی در خصوص بیان اهمیت واقعی ناحیه شمال غربی روسیه در زندگی پیروان مکتب اسلام در این کشور، در اذهان عمومی نقش بسته است. یکی از ویژگی‌های بارز سن پترزبورگ موقعیت پایتحت نشینی آن از سال ۱۷۰۳ تا ۱۹۱۸ بود و نیز این حقیقت که این کلان شهر بزرگ به مثابه مرکز اقتصادی، علمی و فرهنگی

امپراتوری روس در دوران شوروی و روسیه فدراتیو محسوب می‌شود. بنابراین شهر سن پترزبورگ همیشه جمعیتی متضاد از اقوام و نژادها و فرهنگ‌های مختلف داشته است و فرهنگ اسلامی به طور مستقیم یا غیر مستقیم در همه جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی و سیاسی زندگی این شهر و به واسطه آن در تمام امپراتوری روس بازتاب یافته است.

مسلمانان از همان ابتدا به عبارتی از آن هنگام که بنای شهر سن پترزبورگ گذاشته شد، در این شهر زندگی می‌کردند و حتی سهم عمدت‌های در ساخت و ساز و تجهیز این پایتخت شمالی داشته‌اند. هر چه عظمت امپراتوری روس در فضای پهناور اوراسیا تحکیم می‌یافت، حضور اسلام در پایتخت آن که به شکلی متناقض به چگونگی "گذر" از عقب ماندگی فرهنگی به گشايش "پنجره"‌ای رو به سوی اروپا می‌اندیشید، بیش از پیش جلب نظر می‌کرد. این واقعیت که پایتخت نیازمند تقویت نیروهای نظامی مستقر در پایتخت و نواحی اطراف آن بود، باعث ظهر تعداد بی‌شماری از سربازان و نظامیان مسلمان با ساختار خاص زندگی مذهبی و امامان و مکان‌های مخصوص برای آنها شد. وانگهی در شهر در کرانه رود نوا "ناخوانده‌ها" یا از دیدگاه حکومت مسلمانانی که از کرانه رود ولگا و اورال آمده بودند، به صورت گروهی سکنی گزیدند. آنها اغلب کارگران روزمزد و بازرگانان و صنعتگران بودند. بدین ترتیب، دستگاه امپراتوری مجبور بود تا خود گروه‌های مهم پیرو اسلام را از اطراف محدوده امپراتوری مانند گریمه، آذربایجان، قزاقستان و مناطق مختلف قفقاز شمالی به پایتخت فراخواند. بدون شک قصد و غرض نیکی در ورای این امر نبود و برای تقویت وفاداری اقشار آریستوکرات و اشرافیت به روسیه بود که چندی پیش مردم را تحت انقیاد خود درآورده بودند. ولی نتایج حاصل از این حرکت بیش از آنچه تصور می‌شد، اهمیت پیدا کرد.

اول آن‌که، بدین ترتیب، مبانی تشکیل علنی و قانونی جوامع مسلمانان و استحکام آتی آنان در پایتخت، جایی که مقامات حکومتی قبل از آن به اندازه کافی جلوی این جریان را گرفته بودند، پایه‌گذاری شد. دوم آن‌که نمایندگان اقوام مختلف که به مقامات نظامی و مدارج عالی تحصیلی در سن پترزبورگ دست یافته بودند، به انتشار فرهنگ روسی و اروپایی در میان مردمان خود پرداختند. این اقوام بعداً نقش عمده‌ای در تمام حوادث مهمی که کشور و به خصوص مسلمانان تحت کنترل امپراتوری دستخوش آن بودند، ایفا کردند. از خدمت نظامی صادقانه به خاطر روسیه گرفته تا سازماندهی سیاسی در دوامی دولتی و در زمان کنگره‌های سراسری مسلمانان؛ و همچنین از برقراری اسلام‌شناسی وطنی تا تشکیل نشriات خصوصی و پیشرو در آن زمان. سرانجام پس از درهم‌شکستن امپراتوری همین شخصیت‌های مسلمان که طبق سنت‌های سیاسی اروپایی تربیت یافته بودند، در سازماندهی دولت‌های مستقل و مؤسسات دولتی خودمنختار در اطراف آن، البته نه فقط در سرزمین‌های مسلمان‌نشین، بلکه در فنلاند، لهستان، لیتوانی و غیره نقش فعال داشتند.

نویسنده‌گان و اعضای هیأت تحریریه این کتاب سعی کرده‌اند تا در صفحات این دایرة المعارف مهم‌ترین وقایع مربوط به اسلام در سن پترزبورگ را منعکس نمایند. وقایعی که هم به زندگی خود شهر و جوامع مورد بررسی آن (در بخش‌های "اسلام در سن پترزبورگ" در بازه زمانی قبل از انقلاب اکتبر و پس از آن) و هم به امت مسلمان روسیه (بخش "دولت روسیه و مسلمانان") ارتباط دارد. در کتاب حاضر رعایت تعادل میان هدف اصلی از نشر آن‌که از نام کتاب پیداست و موضوعاتی که به ناچار در روند تحقیق کلی پیرامون این مبحث به وجود می‌آیند (مانند اسلام در "سراسر روسیه"، اسلام‌شناسی در پترزبورگ و غیره)، از اهمیت بسیاری برخوردار بود. دیگر ویژگی این اثر این

است که ضمن حفظ روش و اسلوب مجلدات پیشین از مجموعه کتاب‌های "اسلام در فدراسیون روسیه" که در انتشارات "مدینا" به چاپ رسیده‌اند، مقالاتی در باب اصطلاحات و لغات مذهبی مسلمانان گنجانده شده است. همچنین برخی از مدخل‌های دانشنامه نیز به صورت جزئی یا کلی بر اساس منابع جدید موجود در نیزنسی نووگوراد یا مسکو مورد بررسی مجلد قرار گرفته‌اند.

مشکل جدی در روند تدوین دانشنامه "اسلام در سن پترزبورگ" عدم وجود تحقیقات علمی در خصوص دسته‌ای از موضوعات بود از جمله: زمان شوروی و زمان معاصر در زندگی امت مسلمان لینینگراد/پترزبورگ؛ مجتمع مسلمانی نژادی پترزبورگ؛ تاریخ و وضعیت کنونی مسلمانان در ناحیه لینینگراد و غیره. عملکرد ضعیف ساختارهای تشکیلاتی مسلمانان پایتحت شمالی در امر بررسی علمی و همه جانبه مسائل بسیار پراهمیت، و عدم آشکار بودن مشخص مجتمع قومی و نژادی برای شاهدان خارجی مانع بر سر ارزیابی واقعی و عینی محققان به شمار می‌رفتند. علی رغم آن در این اثر، مسائل محدود آشنایی در چارچوب موضوعات فوق آورده شده است که به ویژه مبنایی برای تحقیقات و بررسی‌های آتی در این زمینه به شمار می‌روند.

مقالاتی که به موضوع اسلام در نواحی شمال غربی روسیه می‌پردازند دارای نوآوری علمی هستند. مجموعه‌ای از پدیده‌های مشترک این مجتمع را به یکدیگر مرتبط ساخته‌اند: از ایجاد و گسترش آنها در میان نظامیان امپراتوری روسیه گرفته تا تجدید فعالیت مذهبی آنها تحت تأثیر دانشجویان خارجی مسلمان در دهه نود قرن بیستم. به عقیده ما تاریخ پیش از انقلاب مسجد مسلمانان آرخانگلسک و آمدن مسلمانان به ویبورگ و استان نووگوراد، مدرسه دهه ۲۰ قرن بیستم در مورمانسک، فعالیت فرهنگی و سیاسی پیروان اسلام در استان الونتس (کارلیا) باید مورد توجه دقیق مورخان

و متخصصان بایگانی و حتی دانشمندان حیطه سیاست (با در نظر داشتن برخی جریانات بیگانه هراسی در این نواحی در زمان ما) قرار گیرد. مسلمانان جزء لاینفک جامعه روسیه بوده و هستند، و این امر از میان همه مدخل‌های این لغتنامه به خوبی احساس می‌شود.

د. ز. خیرالدینوف

مدیر مستول دانشنامه «اسلام در سن پترزبورگ»

دکترای تاریخ